

Márk evangéliuma

Lekció: Ézs. 29.9-16
Textus: Mk. 7.1-13

2010. nov. 7
Gazdagrét

Jézus és a hagyomány

A „Hegedűs a háztetőn” c. musicalban Tevje, a zsidó tejesember, a hagyományról szóló ismert jelenet bevezetésében így beszél: *„Hagyomány által maradhatunk fenn. Itt nálunk, Anatevkában, mindennek hagyománya van. Megvan a hagyománya az alvásnak, az evésnek, a munkának, az öltözködésnek. Például mindig befedjük a fejünket. És mindig van egy kis imasálunk, ami Isten iránti odaadásunk jelképe. Kérdezhetik, hogy hogyan kezdődött. Megmondom: nem tudom! De van hagyományunk. És mert van hagyományunk, mindenki tudja, hogy ki kicsoda és micsoda, és mit vár tőle az Isten.”* És ezután kezdődik az ének: *Hagyomány! Hagyomány! Az apa szava számít. Hagyomány! Hagyomány! Hagyomány!* Tevje kapaszkodik, mert leányai, jövődöbelijük választásakor, nem a hagyomány szerint járnak el. Változik a világ, megrendülnek a korábban biztosnak hitt értékek és szokások. A szívére hallgasson, amely azt súgja, hogy szereti a lányait, és ezért adja áldását a frigyükre? Ősei hagyományát kövesse, amely alapján ki kellene őket tagadni? Tevje őrlődik, miközben magasra emeli a hagyomány zászlaját.

Az a benyomásom, hogy sokan hasonlóan képzelik el Jézus követőit, a keresztényeket is. Mintha alig-alig lenne más az ajkukon, mint „hagyomány”. Elmennek a templomba, hogy – még ha más szavakkal is – de azt énekeljék együtt, hogy „hagyomány!”. Abban a városi milliőben, ahol élünk, a kereszténység a konzervativizmus és tradicionalizmus bástyájaként tűnik fel. Igaz ez mind politikai, mind kulturális, mind erkölcsi értelemben. Sokan vélekednek úgy, hogy kereszténynek lenni azt jelenti, hogy gondolkodás nélkül kereszténydemokrata pártra szavazunk; kizárólag népi-nemzeti és konzervatív ihletésű művészeti alkotásokat tartunk elfogadhatónak; meggyőződésünk, hogy mindenkinek hittant kellene tanulni az iskolákban; és azt gondoljuk, hogy a legideálisabb családmódel az, amely szerint a férfi dolgozik, a nő pedig otthon neveli a gyerekeket. Ha így van, keresztény vagy, ha pedig nem így gondolkodsz, nem lehetsz az.

Azonban nem a hagyomány tesz kereszténnyé. A ma olvasott szakaszban nem egy hagyományőrző Jézussal találkozunk, hanem egy olyan személlyel, aki keményen ütközik a tradícióval. Ha a konzervatív ember számára a tradíció eredendően jó, a liberális számára pedig eredendően rossz (hiszen gátolja a fejlődést), akkor Jézus se nem konzervatív, se nem liberális. Jézust valami egészen más mozgatja, mint ezek a megoszlások. És ezért vállalja azt a konfliktust a vallásos vezetőkkel, amely egyre biztosabban kijelöli számára a pusztulás útját. Arról kívánok ma szólni, hogy 1. Mi a hagyomány kísértése, hogyan válik éltető erő helyett élettelen, sőt elnyomó valósággá? 2. Miért lesz elnyomóvá a hagyomány? 3. Mi Jézus radikális válasza a problémára?

I. Mi a hagyomány kísértése?

Jeruzsálemből érkező írástudók és farizeusok gyűlnek Jézus köré, akiről a megelőző sorokban azt mondta el Márk evangélista, hogy akármerre járt, tömegek mentek hozzá, vitték a betegeiket, és várták gyógyulásukat – nem hiába. Jézus körül élet fakad, reménység árad. Nem vagyunk túlzottan gyanakvóak, ha azt mondjuk, hogy a Jézust körbeálló „baráti kör” valójában nem más, mint egy vallási vizsgálóbizottság, amely nem azért érkezett, hogy tanuljon Jézustól. Az ürügyet, amellyel beleköthetnek, hamar megtalálják: *„Miért nem élnek a te tanítványaid a vének hagyományai szerint, és miért étköznek tisztátalan kézzel?”* Márk evangélista elmagyarázza a (feltehetően nem zsidó) olvasóinak, hogy a farizeusok és általában a zsidók nem ettek addig, amíg meg nem mosták a kezüket. Rituális mosakodásról volt szó, amelynek szerepe az lehetett, hogy fenntartsák az Isten előtti szentség, tisztaság tudatát. A „vének hagyományai” az Isten által kijelentett törvényre épülő, azt „körülvevő” magyarázatokat, szokásokat foglalja össze, amelyek közül egy a kézmosás. Isten nem parancsolta ezeket a vallási hagyományokat, szokásokat, amelyek generációk alatt formálódtak ki és adtak tovább, de követői úgy tekintettek rájuk, mint amelyek gyakorlása az Isten iránti odaadás megtestesülése.

Próbáljuk magunk elé képzelni a helyzetet! Tömegek kísérik Jézust, aki Isten uralmát hirdeti, betegeket gyógyít, megkötözötteket tesz szabaddá, a vallási vezetők pedig azzal vannak elfoglalva, hogy tanítványai nem tartják meg a vallási hagyományt. Mintha nem látnák, mi történik. Öröm, hála, helyreálló reménység, Istent dicsőítő lelkesültség, kiáradó élet az egyik oldalon, kínos precizitás, halott betűhöz ragaszkodó számonkérés, élettelen vallásoskodás a másikon... Az élő Isten és a halott tradíció egymás mellett. Hogyan történhet ez meg?

Jézus összeütközik a vallásos vezetőkkel. Rámutat arra a különbségre, amely Isten akarata és az emberi szabályok, hagyományok között van: *„Az Isten parancsolatát elhagyva az emberek hagyományához ragaszkodtok.”* Majd: *„Szépen félreteszitek az Isten parancsolatát azért, hogy a helyébe állítsátok a magatok hagyományait.”* Végül bemutatja ezt az ún. korbán gyakorlat példáján. Az esküvel Istennek szánt adományt kijátsszátok a szülők tiszteletével szemben. Az elsőt nem kérte Isten, a másodikat igen, de mindent úgy tesztek, ahogy az nektek tetszik. Ezért: *„Érvénytelenné teszitek az Isten ígését hagyományokkal, amelyet továbbadtatok...”* Ez az élettelen, önmagáért való, sőt elnyomó és pusztító hagyomány. Istenre hivatkozik, miközben önmagáért cselekszik, és elnémitja, megveti, lenullázza Isten szándékát, magát Istent. Az Úr nevében felhasználják az Úr ügyének hiteltelenítésére.

Sajnos, nem kell bemutatnunk, miről van szó – a keresztény egyház történelmében újra és újra előáll ez a helyzet. Két területen szeretnék erre rámutatni.

Az első, amit egyházi kultúrának nevezek. Ez alatt azon szokások, viselkedési formák, istentiszteleti formák, nyelvezet, öltözet, gyülekezeti programok és struktúrák összességét értem, amelyek minden korban ki kell hogy alakuljanak, de amelyek vonatkozásában Isten ígéje nem beszél egyértelműen. Mindezekre szükség van ahhoz, hogy egy adott korban egy adott helyen egy gyülekezet közösségében Isten tudjuk imádni és az evangéliumot tudjuk hirdetni. De egy másik korban vagy egy másik helyen más kultúra fogja megfelelően hordozni és szolgálni az evangéliumot. Afrikai gyülekezeteknek nem kell angolszász énekeket énekelni, mint ahogy ma nem ugyanazokat a gyülekezeti programokat kell szervezni, mint száz éve. Tudjuk jól, hogy az egyházi kultúrából hagyomány lesz: generációk adják át egymásnak az énekeket, az

öltözetet, a nyelvezetet, a struktúrákat. A hagyomány egyre jobban megmerevedik és szentté válik a bentlévők számára. Így éltek az őseink, ebben jártak a szüleink, ha jó volt nekik, miért nem jó nekünk? – kérdezik. Miért? Azért, mert akadályává lett Isten magasztalásának és az az evangélium hirdetésének. Az egyház, ami nem változik, hagyományörző klubbá lesz. Az egyház, ami az evangéliumot nem kész a mai kultúrában megtestesíteni, ami mindig csak a múlt dicsőségén mereng, miközben a mai világ züllött és erkölcstelen voltáról sopánkodik, és így igazolja önmagát (és az őt körülvevő érdektelenséget), nem az az egyház, ami azt a Jézust követi, akit ma magunk előtt látunk. Tudom, hogy vannak többen, akik a mai napig nem értik, hogy miért énekelünk mai, modern énekeket az istentiszteletünkön, és miért nem használunk orgonát gitár, dob, és egyéb hangszerek helyett. A válasz az eddig elmondottakban rejlik. Akármilyen legyen a személyes, zenei ízlésünk, a múltunk, a hagyományunk, egy bizonyos: a mai ember zenei nyelve nem az orgona. Ezzel együtt a zene nagyon fontos abban, ahogyan találkozunk Istennel; meg merem kockáztatni, hogy a mai fiatalabb generációk számára fontosabb, mint az korábban volt. Emberi (református) hagyományok nem lehetnek fontosabbak, mint Isten szándéka, hogy magasztaljuk és imádjuk őt, valamint hirdessük az evangéliumot minden népnek. (Nem arról van szó, hogy gitárral hitelesebb Isten imádni, mint orgonával, hiszen nem a hangszer, hanem a szív a döntő; de arról egyértelműen igen, hogy ma a többség nem az orgona nyelvén, hanem a gitárén ért. És a mi feladatunk nem az, hogy megtanítsuk nekik az orgona nyelvét, hanem az, hogy elmondjuk nekik az örömhírt).

A másik terület, amiről szó kell essék, a Szentírás értelmezésének kérdése. Jézus azzal szembesíti a vallási vezetőket, hogy hagyományaikkal érvénytelené teszik Isten igéjét. Figyelmen kívül hagyják, kiüresítik, elveszik az erejét. Isten igéje Isten szava, ami élő és ható, olyan, mint a sziklazúzó pöröly, mint a tűz (Jer. 23.29). És mit teszünk vele? Fogjuk a Szentírást, és magyarázzuk. A magyarázat szükséges, hiszen meg kell érteni, meg kell szólaltatni, Isten az emberi szóhoz kötötte magát – titokzatos módon. De a magyarázataink hagyományt építenek fel; egyikünk sem mentes ettől. Ahogyan nekünk magyarázták az igét, úgy magyarázzuk mi is azt magunknak, és úgy adjuk azt tovább másoknak. Kialakul egy magyarázási hagyomány – amely nem feltétlenül és nem teljességében, de bizonyos helyzetekben eltakarhatja Isten eredeti üzenetét. A reformáció korában Isten igéje újra megszólalhatott tisztán, világosan, evangélium központúan, erővel – de erre azért volt szükség, mert előtte félretételt Isten igazsága az emberi hagyományok miatt. De ne feledjük, hogy nem sokkal később a Szentírásból igazolták a rabszolgaságot, majd jóval később a nácizmust, a kommunizmust, a dél-afrikai apartheid rendszert, és folytathatnánk a sort. Ezért újra és újra fel kell tennünk a kérdést: hogyan olvassuk az igét? Meg tud-e szólalni számunkra abból Isten élő és ható szava? Egyénileg és közösségileg is, vajon mit akar mondani Jézus, amit a hagyományainkkal érvénytelenítünk, elutasítunk? Vajon át tudja-e törni szent meggyőződéseink és igazságunk falát, hogy újból őt, és egyedül őt halljuk? Az élettelen, pusztító hagyomány egyetlen ellenszere Jézus élő és átformáló beszéde.

II. Miért lesz elnyomóvá, az élet ellenségévé a hagyomány?

Amikor Tevje, a tejesember elmondja, hogy náluk Anatevkában mindennek hagyománya van, és ezért mindenki tudja, hogy ki kicsoda és micsoda, és mit vár tőle

Isten, a hagyomány pozitív oldalát foglalja össze. A hagyomány közösségi identitást formál, együvé köti a generációkat, és biztonságot, eligazodást nyújt az élet számos kérdésében. A hagyomány nem rossz és nem elvetendő önmagában, mint ahogy nem is szent és érinthetetlen. De miért üresedik ki mégis olyan könnyen? A farizeusok legjobb szándéka ellenére miért jutottak oda, amit látunk? Miért lesz a hagyomány elnyomóvá, kirekesztővé? Miért olyan vonzó a városi élet sokaknak a hagyományos, vidéki életmóddal szemben? Miért menekülnek sokan mindattól, amit a tradíció jelent? Miért élnek meg számosan hatalmas felszabadulásként, amikor kilépnek egy tradicionális közösségből?

Érezzük, hogy a farizeusok körül megfagyott a hagyomány. Míg Tevje birkózik szíve leányai iránt való indulatával és a hagyomány szavával, míg imádkozik és az Úrral beszélget, alkudozik, a farizeusokban és írástudókban éppen ebből nem látunk semmit. Semmi küzdelem, semmi keresés, semmi bizonytalanság. Számukra hamis biztonságérzetet nyújt a hagyomány ismerete és követése, valamint egy olyan pozíciót, amelyből másokat elítélhetnek, és magukat különbnek tarthatják. Hol a hiba? Jézus ajkáról a mennydörgés erejével érkezik a válasz: „*Találónan prófétált Ézsaiás rólatok, ti képmutatók, amint meg van írva: Ez a nép csak ajkával tisztel engem, de szíve távol van tőlem.*” Hol a hiba? A szívben. Mert mindegy, hogy mi van az ajkakon, az határoz meg, ami a szívben lakozik. Hiába mondják, hogy mindez az Úr tisztelete – nem az, hanem a saját hatalmuk biztosítása és igazolása. Hiába beszélnek Istenről, a szívükben sem Isten-imádat, sem emberszeretet nincs. A hiba nem a hagyománnyal van, hanem az emberi szívvel. Pedig nem így kezdődött. Nem azért jött létre a vének hagyománya, hogy Istent elnémítsák, sőt, éppen azért, hogy Isten akaratát egészen pontosan betarthassák. Őszintén és teljes odaadással ezt akarták. De a kezeik között végül a legjobb szándékú hagyomány is halálösszá vált. Nem az életet szolgálja – sem mások, sem az ő életükben.

Ez mindannyiunk baja. Bármi, ami szépen és igaz módon indul, meglepően gyorsan elnyomóvá és mások számára gyűlöletessé válik. Mégpedig azért, mert nyomorúságos és önző, elismerésre szomjas szívünk arra fogja azt használni, hogy magának szerezzen dicsőséget, vagy hatalmat, kontrollt vagy biztonságot, identitást vagy értékességet. A legjobb és legéltetőbb hagyomány is bálványává lesz kezeink között, mert – ahogy Kálvin mondja – az ember szíve bálványgyár. És ahol bálványok jelennek meg, ott halál és pusztulás követi őket. És ebben a pillanatban teljesen mindegy, hogy konzervatív vagy liberális hagyományról beszélünk – az emberi szív ugyanaz. A „tolerancia”, az „antidiszkrimináció”, az „egyenlőség”, a „progresszió” hagyománya éppen olyan türelmetlenné és élettelené lett, mint az ún. konzervatív hagyomány.

III. Mi Jézus radikális válasza a problémára?

Ha a probléma a szívben van, akkor a vallásos embernek (a farizeusoknak) ugyanarra van szüksége, mint a nem vallásos embereknek: a szív megváltozására. Mert a vallásos az, aki az ajkával tiszteli Istent, de a szívével nem. A nem vallásos pedig sem az ajkával nem tiszteli, sem a szívével (és igen, vegyük észre, jobb helyzetben van, hiszen nem képmutató, és azzal nem csapja be önmagát, hogy rendben van Istennel.). Neki összhangban van az ajka és a szíve, de ez az összhang mégsem elég,

mégsem menekvés, mégsem szabadság. Mert szabadság egyedül abban adatik, ha a szív megváltozik, és elkezd Istent magasztalni, elkezd Istenért élni.

Miért? Azért, mert az Istent magasztaló benső vagy szív, mivel a legnagyobb szeretettel és teremtőjével került közösségbe, megszabadul attól, hogy mindenből bálványt gyártson. Az élő Istennel való kapcsolatban élve sem biztonságot, sem hatalmat, sem identitást nem kell már ott keresnie, ahol azt korábban tette. A hagyomány nem lesz szent és sérthetetlen, mert egyedül a szívében élő Isten az. Ő maga nem lesz szent és tévedhetetlen, mert tudja, egyedül Istene az.

Végül fel kell tennünk a kérdést, hogy hogyan változik meg a szív? A válasz, hogy a megfeszített és feltámadt Jézus Krisztus életet szóló szava által. Jézus válasza az élettelen, elnyomó hagyományra kétszeresen is radikális, azaz a gyökerekig hatoló. Először is, ő nem hagyományt formálni jött, hanem az életét adta oda az emberekért. Nem hagyományt teremtett, hanem a kereszten feláldozta önmagát. Nem valamiféle tudást örökített át, hanem önmagát adta oda. A hideg szívű farizeus bűnéért ugyanúgy meghalt, mint az életet nagykanállal habzsoló vámszedőért. A képmutató vallásosért ugyanúgy, mint a nyíltan istentagadóért. Másodsor, és éppen ezért, ő nem egy újabb hagyomány felvételére és gyakorlására hív, hanem arra, hogy boruljunk le előtte, és hívjuk őt szívébe. A megfeszített és feltámadott Jézus akar lakozni benned. Így, és csak így változik meg a szív. Istent dicséretében otthonra talál, és elkezd gyógyulni. Gyógyul azokból a sebektől, amelyeket éppen a vallásos hagyomány képviselői ejtettek rajta. Megítéltek, kritizáltak, elutasítottak, visszaéltek az igével – de Jézus ma gyógyít. És gyógyul azokból a sebektől, amelyek éppen a megtartó hagyomány hiányában megélt hajléktalanság évei között értek el. Nem tartoztál sehova, nem volt közösséged, nem voltak fogódzóid, sem múltad sem jövőd – de Jézus ma mindezzel szeretettel és szelíden megajándékoz. Így lesz életünkben igazi összhang: szívébe és szánk teljes egyetértésben tiszteli az Urat. ÁMEN!